

Ana Katarina Schell pl. Schellenburg – darovalka zlatih kron

Katra Meke

Med redkimi imeni donatoric v zgodnjem novem veku v literaturi občasno zasledimo tudi ime Ane Katarine Schell pl. Schellenburg, rojene Hofstätter (1662–1732). Vendar slednja skorajda vedno nastopa v paru s svojim možem Jakobom Schellom pl. Schellenburgom (1652–1715), ki ga lahko brez pomislekov označimo za enega največjih mecenov svojega časa na Kranjskem. Velikodušna podpora, ki jo je Schellenburg s svojo soprogo izkazoval različnim cerkvenim redovom, je zakoncema prinesla naziv ustanovnikov frančiškanskega in uršulinskega reda. A če je bilo o življenju in delu Jakoba Schellenburga v strokovni literaturi precej napisanega, je Ana Katarina vedno postavljena v senco svojega moža. Da je bila tudi sama odločna in sposobna ženska, se je izkazalo po moževi smrti, ko je prevzela in si prizadevala pripeljati do konca začeto gradnjo nove uršulinske cerkve v Ljubljani.¹

Prispevek tako poskuša s pomočjo različnih virov osvetliti življenje Ane Katarine, ki je bila poleg soproge tudi dobrotnica, naročnica, darovalka in nenazadnje tudi ženska, ki si je s svojim delovanjem v družbi svojega časa ustvarila določen ugled. V času svojega življenja se je tudi sama izkazala z različnimi darovi in naročili, med katerimi je bila leta 1717 podarjena dragocena zlata krona iz osmih unč zlata, okrašena z biseri, diamanti in drugimi dragocenimi kamni.

Ko je pičenski škof Jurij Frančišek Ksaver Marotti (1683–1740) 6. junija 1717 na goriškem Travniku pred več kot trideset tisoč glavo množico položil dve skrbno izdelani zlati kroni na češčeni podobi Marije in Jezuščka (sl. 1, 2), je bilo to v razmeroma kratkem času že drugo pomembno in častno dejanje, ki so mu ga zaupali iz Rima. Pred svetogorsko Marijino podobo je 8. septembra 1715, kot prvo sveto podobo izven Italije, kronal tudi čudodelno podobo Matere božje na Trsatu nad Reko.²

Takega obreda so bile deležne le najbolj češčene podobe, ki so morale pred tem izpolnjevati določene pogoje. To so bili starost, češčenost in število čudežev, ki so jih morale potrditi priče.³ Celoten proces svetogorskega kronanja, vključno s slavnostnim

Za kritično branje in nekatere sugestije se najlepše zahvaljujem Mateju Klemenčiču in Nataši Ciber.

¹ Temeljna literatura o Schellenburgih: *Jakob Schell* 1843; VRHOVEC 1888; MIKLAVČIČ 1960; PREINFALK 2014, pp. 131–135; FELIZETTI 2015; KLEMENČIČ, LUCCHESI, ŠERBELJ 2016.

² Pobudnik kronanja na Trsatu je bil takratni trsatski frančiškanski gvardijan Petar Francetič (1645–1725), ki je teološki študij začel v Ljubljani, kjer je kasneje tudi trinajst let predaval. Preko povezav s kardinalom in veronskim škofom Giovannijem Francescom Barbarigom (Barbadico, Barbadigo) (1658–1730) je iz ustanove Alessandra Sforze pridobil dve kroni, ki so ju po potrditvi papeža Inocenca XII. pritrdili na milostno podobo na Trsatu. Kroni naj bi Francetič prevzel v Benetkah. O tem: FRANCETIČ 1718, zlasti pp. 35 ss.; BRADANOVIČ, HOŠKO 2002, pp. 47 ss.; BRADANOVIČ, HOŠKO 2009, pp. 46 ss.; HOŠKO 2015, pp. 4–5. O Francetiču: HOŠKO 1998; BRALIČ 2014, p. 130, nn. 37, 48 (z navedeno literaturo).

³ KLINEC 1997, pp. 20–21; CEJ 2017, pp. 18–19.

dogodkom in z imenom donatorice, precej izčrpno omenja Gaspare Pasconi vse od devetega poglavja naprej v svoji cerkveni zgodovini Svete gore iz leta 1746, pri kateri se je poleg starejših objav opiral tudi na podatke pridobljene v samostanskem arhivu.⁴

Obe kroni, ki sta bili glede na zapise težki osem unč in okrašeni s tridesetimi biseri, trinajstimi diamanti in petindvajsetimi dragimi kamni, je darovala Ana Katarina,⁵ soproga tedaj že dve leti pokojnega znanega in uspešnega kranjskega trgovca tirolskega porekla, plemiča ter kranjskega in koroškega deželana Jakoba Schella pl. Schellenburga. Slednji se je v 80. letih 17. stoletja preselil na Kranjsko, kamor ga je najverjetneje pripeljala ugodna geografska lega tega dela Svetega rimskega cesarstva, saj je omogočala tudi uspešno trgovino. Kaj kmalu po prihodu, natančneje 22. oktobra 1685, se je še kot neplemič poročil z deset let mlajšo domačinko Ano Katarino Hofstätter (1662–1732),⁶ vendar Schellenburgova izbira neveste ni bila tako naključna, kot bi se morda zdelo na prvi pogled. Ana Katarina, sicer hči pravnika obojega prava Friderika Franca Hofstätterja in Marije Magdalene Mazoll, je po materini strani izhajala iz uveljavljene fužinarske družine iz Kroepe. Družina Mazoll naj bi veljala za najimenitnejšo kroparsko družino, poleg tega pa je bila Ana Katarina tudi sestrična Karla Jožefa Kappusa, ki je s Schellenburgom še pred poroko posloval z žebli.⁷ Na podlagi Jakobovega družbenega ugleda in finančnih uslug, ki so ugodno vplivale na deželne stanove in cesarske blagajno, sta zakonca od leta 1696 lahko uporabljala še plemiški predikat in grb.⁸

⁴ PASCONI 1746, p. 116. Pasconi se je pri zgodovini opiral predvsem na historična teksta Franja Glaviniča (GLAVINIČ 1648) in Gian Giacoma d'Ischia (D'ISCHIA 1684), pri samem kronanju pa tudi na samostanske arhivske dokumente. Na tem mestu gre predvsem za prepise korespondence, s katerimi precej izčrpno opisuje slavnostno kronanje kot tudi sam proces pred njim. Tako v njegovem opisu zasledimo prvo objavo donatoričinega imena, njegovo besedilo pa predstavlja osnovo za Fajdigovo kroniko (KFSL, FAJDIGA 1777, pp. 682 ss.) kot tudi za vse kasnejše objave o samih okoliščinah češčenja ter kronanja svetogorske podobe, ki so izšle ob različnih jubilejnih priložnostih: e. g. COSSÁR 1939, pp. 33–34; VUK 1990, p. 76 (z navedeno starejšo literaturo v opombi); PODOBNIK 1993, pp. 19 ss.; KLINEC 1997; CEJ 2017 (objavljena seminarska naloga v knjižni obliki). Pri zadnjih dveh so v slovenščino prevedeni tudi nekateri arhivski dokumenti oziroma njihovi sežetki, ki opisujejo proces kronanja. Besedilo Rudolfa Klinca je pred izdajo v knjižni obliki izhajalo v obliki podlistkov v *Katoliškem glasu*, zato v njegovem besedilu pogrešamo tako opombe s sklici na konkretne arhivske dokumente kot uporabljeno literaturo. Omenjeno delo je poleg Pasconijevega besedila v največjem obsegu služilo tudi Cejevi objavi. Med zadnjimi objavami, ki so izpostavile glavne akterje kronanja svetogorske milostne podobe, torej patra Romualda Sitarja, plemenito donatorico Schellenburg in škofa Marottija, velja omeniti tudi prispevka Renata Podbersiča (PODBERSIČ 2017a; PODBERSIČ 2017b).

⁵ PASCONI 1746, p. 116 (»Illustrissima Domina Anna Catherina de Selemburg Labacensi«); KFSL, FAJDIGA 1777, pp. 682–683 (»auspiciatissima Sorle ab Illma Domina Catharina a Schellenburg«).

⁶ O Jakobu Schellu pl. Schellenburgu glej e. g. *Jakob Schell* 1843; VRHOVEC 1888; PREINFALK 2014, pp. 131–135; FELIZETTI 2015.

⁷ ŠMID 1999, p. 14 (o Hofstätterjih); GARTNER LENAC 2009, p. 7 (o Kappusih).

⁸ *Jakob Schell* 1843, pp. 4–5; PREINFALK 2014, pp. 131–135. Plemstvo in nato še deželanstvo si je Schellenburg prislužil z uspešno trgovino, ki je polnila cesarsko blagajno, pa tudi zaradi velikodušnih posojil deželnim stanovom, ki so po njihovih lastnih besedah presegala milijon goldinarjev. Navedeno je v 17. stoletju in tudi kasneje predstavljalo ustaljen način povzpeta med privilegirani družbeni sloj – cf. PREINFALK 2013, p. 5.

Pobožnima zakoncema v življenju ni bilo dano imeti otrok, zato sta vse svoje imetje usmerjala v podpiranje Cerkve in cerkvenih redov, s katerimi sta bila prek družinskih članov tudi tesneje povezana. Schellenburgov brat Tomaž je bil duhovnik v domačem Sterzingu na Tirolskem, sestra Ane Katarine, Marija Frančiška, pa je bila sprva gojenka pri uršulinkah v Gorici, leta 1703 pa je skupaj še s tremi nunami prišla v Ljubljano in leto kasneje opravila zaobljube s samostanskim imenom Ana Katarina.⁹

Več članov razširjene družine Ane Katarine je bilo povezanih prav s frančiškanskim redom. Eden od sorodnikov po materini strani, Franc Mazoll, se je kot frančiškanski provincial podpisal na listino leta 1684.¹⁰ Za redovni poklic sta se odločila tudi dva Katarinina brata. Filip Jakob (1671–1720) je leta 1683 vstopil med jezuite, njegov osem let mlajši brat Mihael Jožef (1679–1737) pa je vstopil med frančiškane kot pater Jakob leta 1694.¹¹ Jakob je zasedal pomembna mesta v hierarhiji frančiškanskega reda. Kar dvakrat, natančneje med 1717–1720 in 1726–1729, je opravljal funkcijo provinciala v Ljubljani. Bil je tudi lektor bogoslovja in kanoničnega prava, definitor in kustos ter generalni vizitator za Češko. Zdi se, da je s sestro in vsakom ostal močno povezan. Jakobu Schellenburgu je leta 1713 posvetil *Liber IV. decretalium Gregorii Papae IX per controversias celebriores concordatus seu Quaestiones selectae de sponsalibus et matrimoniis*, kamor je vključil tudi celostranski Schellenburgov grb.¹²

Tako Jakob kot Katarina sta že za časa svojega življenja uživala velik družbeni ugled, ki se je v tistem času velikokrat kazal v številu prisostvovanj pri porokah in krstih otrok v vlogi prič. Medtem ko se Jakob kot priča glede na Schivizhoffnove izpiske iz matičnih knjig v času svojega življenja pojavlja 18-krat, je Ana Katarina pred Jakobovo smrtjo kot priča pri različnih krstih navedena kar 38-krat, po njegovi smrti pa 58-krat. Večinoma je šlo za pripadnike družin nižjega plemstva, velikokrat iz novo poplemenitenih trgovskih vrst. Večkrat pa je Katarina nastopala v vlogi krstne priče v paru z visokima predstavnikoma cerkvenega plemstva – z ljubljanskim proštom Leopoldom Ferdinandom grofom Kobenzlom in z ljubljanskim škofom Francem Karlom grofom Kaunizem.¹³

V skladu s takratno družbo in z delitvijo vlog so levji delež mecenstva prevzemali predvsem moški, s čimer se srečujemo tudi v primeru zakoncev Schellenburg. V literaturi se je namreč večinoma izpostavljala njegova mecenska vloga. Za časa svojega življenja Schellenburg kot mecen nastopa samostojno pa tudi v paru s svojo

⁹ Po smrti Ane Katarine je bila njena sestra skupaj z uršulinskim samostanom imenovana za univerzalno dedinjo – *Jakob Schell* 1843, p. 8; cf. KOGIČ 2006, p. 393, no. 12. Pod imenom Marianna Cattarina di San Giacomo jo najdemo na seznamu goriških uršulink – CURTOTTI 2001, p. 60, no. 86.

¹⁰ Gre za potrditev ustanove Adama Florijančiča v vrednosti 100 goldinarjev za 6 maš. Listino so 4. februarja 1684 v Kamniku podpisali omenjeni p. Mazoll kot provincial, p. Ambrož Jamšek kot gvardijan in p. Kazimir Dimiakovič kot vikar in definitor – KOBLAR 1896, p. 177.

¹¹ ŠMID 1999, pp. 15, 17.

¹² FURLAN 1926, p. 35; za Filipa Hoffstätterja – GLONAR 1928; za Jakoba (Mihaela Jožefa) Hoffstätterja – TOMINEC 1928, p. 329.

¹³ Glej SCHIVIZ VON SCHIVIZHOFFEN 1904, passim.

boljšo polovico. Med njegovimi samostojnimi darovi mu zgodovina priznava obnovo loretske kapele in zakristije pri avguštincih, ki jo je leta 1703 oskrbel s pohištvo in poslikavo s sv. Avguštinom.¹⁴ Gmotno pa je podprl tudi ljubljanske jezuite, pri katerih je bil njegov prej omenjeni svak Filip Jakob. Leta 1703 je tudi njim daroval 2000 goldinarjev, s katerimi so lahko nakupili kovino za vlitje petih zvonov, deset let kasneje pa jim je namenil še 18.000 goldinarjev za ustanovitev jezuitskega alumnata za 12 dijakov. Sam je prispeval sredstva in opremo tudi za obe zakristiji nove ljubljanske stolnice.¹⁵

Prve Schellenburgove podpore pa so bili deležni prav frančiškani. Schellenburg je že leta 1694 prenovil kapelo in postavil oltar sv. Križa v ljubljanski frančiškanski cerkvi.¹⁶ Le leto kasneje je po italijanskih vzorih prenovil še frančiškanski samostan s cerkvijo v Kamniku, ki je bil tedaj v zelo slabem stanju. V ta namen je namenil kar 16.000 fl.¹⁷ Kljub temu sta bila po dokončanju gradnje za ustanovnika imenovana oba zakonca, kar je vidno tudi v napisu na njunih portretih, ki ju je po dokončanju prenove naslikal Janez Krstnik Mottbas.¹⁸

Da so lahko leta 1702 goriške uršulinke pripotovale v Ljubljano, je omogočil Schellenburg z ustanovnim kapitalom v višini 20.000 goldinarjev. Ker pa v tem času niso imele zagotovljenega prostora za bivanje in opravljanje svojega poklica, sta jih zakonca sprejela v svoj lastni dom in jim v palači na Mestnem trgu uredila stanovanje z lastno kapelo. Ko so maja 1713 položili temeljni kamen za zidavo samostana, so na vdolbino pokrito s svinčenim pokrovom zapisali tako Jakobovo kot tudi Katarinino ime.¹⁹

Ob navedenem se zdi, da je imela Ana Katarina pri vseh moževih podvigih tudi sama dovolj aktivno vlogo, ki pa je prišla zares do izraza šele po moževi smrti.

Še pred Schellenburgovo smrtjo je slikar Simone Gionima (1655–1731) za oba zakonca izdelal portreta, skupaj s slikama njunih zavetnikov – sv. Jakobom in sv. Katarino (sl. 4). Ano Katarino (sl. 3) je upodobil v skladu s prvinami baročnega reprezentativnega portreta – v dostojanstveni drži in razkošnem oblačilu, okrašenem s čipkami. Celotno podobo zaokrožujejo tudi modni dodatki, kot so pahljača, biser-na ogrlica okrog vratu, uhani in z dragocenimi kamni okrašena prstan ter diadem

¹⁴ *Jakob Schell* 1843, p. 7; RAJŠP 2002, p. 36.

¹⁵ *Jakob Schell* 1843, p. 11; RAJŠP 2002, p. 36; DOLNIČAR 2003, p. 491, nn. 359–360.

¹⁶ Črni marmornati oltar je izdelal ljubljanski kamnosek Mihael Kuša (1657–1699). Kipe je izdelal beneški kipar Paolo Callalo (1655–1725), sliko pa je Schellenburg zaupal takrat na Dunaju delujočemu beneškemu slikarju Antoniu Bellucciju (1654–1726) in je danes v stalni zbirki Narodne galerije – RESMAN 1995, p. 15; KLEMENČIČ, LUCCHESI, ŠERBELJ 2016 (s starejšo literaturo).

¹⁷ O prenovi kamniškega frančiškanskega samostana: STELÈ 1922, pp. 48–49; CEVC 1993, p. 12.

¹⁸ STELÈ 1922, p. 68; CEVC 1993, pp. 12–13 (z reprodukcijama). Za omenjena portreta je Mottbas najverjetneje uporabil prevodno grafiko Eliasa Bäcka, ki jo je ta izdelal po portretih zakoncev slikarja Simoneja Gionime in ju hranijo v ljubljanskem uršulinskem samostanu (sl. 3). O različicah portretov zakoncev Schellenburg glej predvsem FIRST 1994, pp. 186–187; MUROVEC 2002, pp. 270–271 (z navedeno literaturo).

¹⁹ *Jakob Schell* 1843, p. 8; *Spomenica ob dvestoletnici* 1902, pp. 6–17; RAJŠP 2002, pp. 36–39; RESMAN 2002; RESMAN 2010, pp. 10–28.

v laseh. Na desni strani je upodobljen tudi Katarinin grb, sestavljen iz moževega plemiškega grba in grba njene družine.²⁰ Njena nekatera dejanja jo prikazujejo kot izrazito odločno osebo, ki se je še posebej pokazala leta 1722, ko je diskalceatom darovala marmorno obhajilno mizo. Miza je bila sprva namenjena za kapelo sv. Antona Padovanskega pri ljubljanskih frančiškanih, a je pri tem prišlo do spora. Medtem ko je donatorica izrecno želela ravno obhajilno mizo, so frančiškani kamnoseku Ludviku Bombasiju naročili usločeno, Ana Katarina pa je zato umaknila podporo in obhajilno mizo raje podarila diskalceatom.²¹

Enako odločnost zasledimo pri upravljanju moževega premoženja, ki ga je po smrti kot univerzalna dedinja prejela v užitek. V skladu z njegovo oporoko je skrbela, da se je njegovo premoženje porabljal v dobrodelne namene v obliki različnih ustanov. Schellenburg je v oporoki za upravitelja svojega premoženja določil deželnega tajnika Henrika Raaba pl. Ravenheimba in zapriseženega advokata Janeza Krstnika Felberja, po njuni smrti pa bi upravljanje lahko prevzeli deželni stanovi. Zaradi večletnega prerekanja z njimi ob zidavi ljubljanskega uršulinskega samostana in cerkve je Ana Katarina postala previdna. Leto pred smrtjo zadnjega upravitelja Felberja je 100.000 goldinarjev spretno deponirala na cesarski banki na Dunaju. Bala se je namreč, da bi deželni stanovi ta denar porabili v druge namene, s svojo potezo pa je poskrbela, da bi se z zagotovilom cesarja ustanovila vojaška bolnica v Ljubljani.²²

Ano Katarino kot samostojno naročnico torej začnemo srečevati po smrti njenega soproga. Leta 1723 je prevzela stroške za dokončanje oltarja v kapeli Brezmadežnega spočetja v ljubljanski frančiškanski cerkvi,²³ kasneje pa jo srečujemo večinoma v povezavi z dokončanjem gradnje uršulinske cerkve in samostana. Do leta 1725 je pri skrbela sredstva za bakreno streho zvonika. Ko so ga 10. julija naslednje leto dokončali, so vanj obesili štiri zvonove. Enega so prinesli iz stare uršulinske cerkve, ostale tri v vrednosti 900 goldinarjev pa je pri ljubljanskem zvonarju Gašperju Franchiju naročila Ana Katarina. Franchijevi zvonovi se žal niso ohranili, saj so jih po cesarsko-kraljevem ukazu leta 1917 pretopili v topove za vojne namene (sl. 5, 6).²⁴

Kot naročnico slike za veliki oltar uršulinske cerkve z upodobitvijo sv. Uršule (sl. 7), ki jo stroka pripisuje čopiču Simoneja Gionime in datira okoli leta 1727, pa bi Ano Katarino lahko opredelili zaradi prisotnosti aliančnega grba Schellenburg-Hoffstätter na levem spodnjem robu slike (sl. 8).²⁵ Glede na podatke, ki jih hranijo v arhivu uršulinskega samostana, je istega leta uršulinkam darovala še 1000 goldinar-

²⁰ Za slikarja Simoneja Gionimo: MUROVEC, ZAPLETALOVÁ 2007; ZAPLETALOVÁ 2011 (z navedeno starejšo literaturo).

²¹ LAVRIČ 2012, p. 30.

²² Jakob Schell 1843, pp. 12–14; *Spomenica ob dvestoletnici* 1902, p. 33; RAJŠP 2002, pp. 36–37.

²³ LESAR 2000, p. 190 (s transkripcijo po KFSL, FAJDIGA 1777).

²⁴ Jakob Schell 1843, p. 12; RAJŠP 2002, p. 37; RESMAN 2002, p. 41. O najpomembnejšem ljubljanskem zvonarju Gašperju (Casparus, Gasparo) Franchiju glej AMBROŽIČ 2016 (sicer brez omembe uršulinskih zvonov).

²⁵ MUROVEC 2002, pp. 270–271; RESMAN 2010, pp. 53–54; ZAPLETALOVÁ 2011, p. 98, cat. S 9.

jev in določila, naj z obrestmi od tega poskrbijo za razsvetlavo pri adventnih zornih mašah ter za sveto luč pri križu v koru in Žalostni Materi božji pri dormitoriju.²⁶

Zagotovo pa za njen največji naročniški podvig lahko štejemo zagotovitev sredstev za postavitev velikega oltarja v novozgrajeni uršulinski cerkvi (sl. 9). V ta namen je Ana Katarina med 1729 in 1730 darovala 6000 goldinarjev, uršulinke pa so pogodbo sklenile s kiparjem Francescom Robbo (1698–1757). Na tem mestu velja omeniti tudi, da je vlogo posrednika pri dobavi ustreznega marmorja za novi oltar nekaj časa igral beneški knjigarnar in tiskar Lorenzo Pezzana (1679–1754), ki je z uršulinkami komuniciral prek svoje svakinje Marije Antonije, redovnice pri ljubljanskih uršulinkah.²⁷ Slednja je s pravim imenom Marina Chechel pl. Chechelsberg (tudi Kechelsberg, 1700–1754) prihajala iz družine bogatega beneškega bankirja Giovannija Giorgia Chechla pl. Chechelsperg, s katerim je Jakob Schell pl. Schellenburg poslovno sodeloval v zadnjem desetletju 17. stoletja.²⁸

Številne težave, ki so spremljale gradnjo oltarja, so donatorico skorajda pripravile do tega, da bi od namere odstopila. Ko so leta 1730 podpisali novo pogodbo, je darovala še dodatnih 2000 goldinarjev in popoln cerkveni ornat iz rožnatega atlasa, okrašenega z zlatom in s srebrom. Kljub trudu postavitve oltarja ni dočakala, saj je bil ta dokončan šele leta 1744.²⁹

Sprva je Jakob Schellenburg leta 1699 za svojo ter ženino grobnico izbral kapelo sv. Križa pri ljubljanskih frančiškanih in ob tem ob oltar v njun spomin postavil oba zavetnika – sv. Jakoba ter sv. Katarino, leta 1703 pa je z ustanovnim pismom mesto njunega zadnjega počivališča prenesel v uršulinsko cerkev.³⁰ V pogodbi z Robbo iz leta 1730 sta bila za glavni oltar cerkve Sv. Trojice pri ljubljanskih uršulinkah, pod katerim je po prenosu od leta 1726 počival pokojni Jakob, predvidena le kipa zavetnic donatorice.³¹ Prav tako je Katarinina samostojna naročniška vloga dodatno poudarjena še z grbom, ki ga nad glavno oltarno sliko nosita dva keruba.

Enak grb (sl. 10) najdemo tudi na oltarju Kraljice miru v jugovzhodni kapeli uršulinske cerkve, ki pa je datiran v leto 1752, torej dvajset let po Katarinini smrti.

²⁶ Arhiv uršulinskega samostana Ljubljana (AULj), fasc. 3, št. 5a: Overovljen prepis ustanovne listine, datirano 1. marca 1786.

²⁷ VODNIK 1926; KLEMENČIČ 2013, pp. 101–104. Tako s svakinjo kot tudi z Ano Katarino je moral imeti Pezzana ljubeč odnos. V zadnjem delu svojega pisma, v katerem se s svakinjo Marijo Antonijo dogovarja glede pošiljanja 500 lističev zlata, v odstavku nameni prijazne besede tudi dobrotnici: »... La prego di vinerir [sic!] tutte coteste Madri abbenche da me non conosciute, a nome anche della Sig. Catarina che Lode a Dio gode buona salute; la medema con tutta la tenerezza le da mille abbracciamenti, come pure lo stesso fanno le mie Monachette allegre e spirituose« (AULj, fasc. 2, št. 10: Pismo Lorenza Pezzana svakinji Mariji Antoniji, Benetke, 16. julij 1729).

²⁸ Arhiv republike Slovenije (ARS), SI AS 996, Trgovske pogodbe, 1684, 1686–1688, 1690, 1692, 1696; ARS, SI AS 996, Računi in obračuni 1683–1717; AULj, Hauptbuch B, p. 12.

²⁹ VODNIK 1926; KLEMENČIČ 2013, p. 101.

³⁰ O prvotni nameri grobnice pri frančiškanih – RESMAN 1995, pp. 16–17, 90: doc. II; o prenosu k uršulinkam – AULj, fasc. 1, št. 15; KLEMENČIČ, LUCCHESI, ŠERBELJ 2016, p. 123.

³¹ AULj, fasc. 2, št. 22: Pogodba med kiparjem Robbo in prednico Karolino pl. Pöck, Ljubljana, 21. julij 1730.

Konkretnjših podatkov o nastanku omenjenega oltarja zaenkrat ni bilo mogoče najti, bi pa Katarinin grb lahko nakazoval še na enega od primerov njenega naročništva.³²

Z njenega verjetno zadnjega naročniškega podviga pa se vrnimo zopet na začetek. Ko so junija 1715 stekle prve priprave na kronanje češčene svetogorske podobe, se je za donatorico ponudila tudi Ana Katarina pl. Schellenburg. Pobudnik kronanja pater Romuald Sitar v pismu, naslovljenem na vatikanski kapitelj in poslanem v Rim omenjenega junija 1715, Katarinino zagotovilo že omenja.³³ To pomeni, da gre pri svetogorskih kronah za Katarinino prvo do sedaj znano samostojno naročilo, ki ga je obljubila najkasneje štiri mesece po Schellenburgovi smrti. Iz poročila arhidiakona Josipa Antona barona Del Mestri oglejskemu patriarhu Dioniziju Delfinu po zaslišanjih prič glede svetogorskih čudežev, ki jih je izvedel v prvih dneh avgusta leta 1716, izvemo, da sta bili kroni že gotovi in da se prav tedaj nanje vtiskuje grb vatikanskega kapitlja. Enako je poročal v Rim tudi patriarh v pismu 8. avgusta 1716.³⁴ Navedbe v omenjenih poročilih se prav tako ujemajo z letnico na veliki Marijini kroni.

Če sta nam celoten proces kronanja svetogorske podobe in vloga Ane Katarine v njem poznana, pa pri okoliščinah same izdelave zlatih kron z dragocenimi kamni tavamo v temi. Trenutno namreč ne poznamo nobenega dokumenta, ki bi osvetlil, na koga se je Ana Katarina obrnila pri naročilu kvalitetno izdelanih zlatih kron. Tudi popis listin v Katarininem zapuščinskem inventarju zaenkrat ne razkriva nobenega dokumenta, ki bi ga bilo mogoče povezati z omenjenim naročilom. Cossár je izdelavo krone povezoval s kakšno od goriških zlatarskih delavnic, vendar bi lahko Ana Katarina prek moževih trgovskih zvez in poznanstev imela razmeroma lahek dostop do vodilnih zlatarskih centrov, kot sta Benetke in Augsburg.³⁵

Zaradi zgoraj navedenih razlogov ostaja odprto tudi vprašanje o načinu pridobitve dragocenih kamnov. Sestavni del plemiških zapuščin, ki so jih inventurni komisariji popisovali ob smrti posameznikov, je bila tudi rubrika, kamor je spadal vsakovrsten dragocen nakit pa tudi posamezni dragi kamni, ki so jih plemiči velikokrat hranili v mošnjičkih. Žal v popisu zapuščine Ane Katarine iz leta 1732 ta rubrika ni navedena, vemo pa, da je nekaj od tega zagotovo morala imeti, o čemer nam govori pripis inventurne komisije, ki je popisovala zapuščino njenega moža leta 1715. Pod rubriko »Nakit in zlatnine« so namreč zapisali, da je bilo omenjeno skupaj s srebrnino, glede na dodatek k poročni pogodbi, sestavljen 15. decembra 1710, izročeno zapustnikovi vdovi.³⁶ Ker jih torej v njeni zapuščini ne najdemo, bi jih že za časa življenja lahko

³² RESMAN 2010, pp. 74–76.

³³ PASCONI 1746, p. 90; cf. KLINEC 1997, p. 26 (začetek junija 1715).

³⁴ Prevod poročila arhidiakona Jožefa Antona barona Del Mestrija patriarhu Dioniziju Delfinu objavlja KLINEC 1997, pp. 45–46.

³⁵ COSSÁR 1948, pp. 235–236. Med izdatki Jakoba Schella pl. Schellenburga za leto 1696 je navedena srebrna skrinjica iz Augsburga, v vrednosti 777 goldinarjev in 47 krajcarjev – ARS, SI AS 996, Računi in obračuni 1683–1717.

³⁶ ARS, SI AS 309 ZI, šk. 105, lit. S, št. 103 (Jakob Schell pl. Schellenburg, Ljubljana, 1715), pp. 27–29. Cf. ARS, SI AS 309 ZI, šk. 101, lit. S, št. 117 (Ana Katarina pl. Schellenburg, Ljubljana, 1732).

darovala družinskim članom, ki so bili njeni dediči, ali pa kako drugače uporabila. Če torej dragocenih kamnov za zlati kroni ni kupila prav v namen kronanja, bi lahko uporabila tudi tiste, ki bi jih v času naročila hipotetično že imela v lasti. Poznamo namreč primer, ko so posamezniki uporabili lastno srebrnino in jo dali pretopiti v namen izdelave oltarne opreme.³⁷

Kakšna je bila vrednost dragih kamnov v tistem času, težko ocenimo. Rubrika z nakitom, kjer so inventurni komisarji popisovali dragocenosti pokojnikov, podobno kot druge rubrike v inventarjih iz druge polovice 17. in začetka 18. stoletja pogosto ostajajo neovrednotene.³⁸ Med sicer redkimi izjemami nam vrednost z dragimi kamni opremljenega nakita oriše inventar Marije Ane Aubel iz leta 1718. Najdražje ocenjen je bil zlat prstan, okrašen z velikim turkizom, ki ga je obrobilo 17 diamantov, kar so ocenili na 17 goldinarjev.³⁹

Prav tako nimamo podatkov po kakšnih zvezah je prišlo do sodelovanja med Ano Katarino in svetogorskimi frančiškani, vendar lahko o tem sklepamo. Kot je razvidno iz zapisanega, sta bila oba Schellenburga izrazita podpornika frančiškanskega reda. Sitar je bil svojčas lektor in provincialni predstojnik frančiškanske Province sv. Križa s sedežem v Ljubljani, zato sta mu bila dobrotnika gotovo dobro poznana.⁴⁰ Pismo iz Schellenburgove poslovne korespondence, ki jo hrani Arhiv Republike Slovenije, pa razkriva, da je Sitar s Schellenburgom razpravljal glede nekih finančnih zadev že leta 1711.⁴¹ Jakob Schellenburg je namreč kot apostolski sindik frančiškanskega redu upravljal s samostanskim premoženjem.⁴²

Velikodušno naročilo Ane Katarine vsekakor spada med ambicioznejša in omembe vredna naročila 18. stoletja. Donatorica pa je bila nanj upravičeno ponosna – tako kot na glavnem oltarju uršulinske cerkve je tudi na dragocenih kronah iz leta 1716 pustila svoj pečat. Medtem ko manjšo Jezuščkovo krono krasita grb rimskega kapitlja (sl. 11) in aliančni grb Ane Katarine pl. Schellenburg skupaj z letnico 1716 (sl. 12), lahko na večji Marijini kroni poleg navedenega opazimo tudi v kraticah zapisano ime donatorice: A[na] C[atarina] V[on] S[chellenburg] (sl. 13).

³⁷ Tako je priznani kranjski zdravnik Marko Gerbec srebrno svetilnico za oltar cerkve v Šentvidu dal narediti iz svojega srebrnega vrčka – STESKA 1913, p. 226.

³⁸ Za primerjavo bi bil s tega vidika zelo uporaben inventar zdravnika Gregorja Karbonarija, ki je več let služil na ruskem dvoru kot osebni zdravnik carja Petra Velikega. V njegovem zapuščinskem inventarju so ob smrti popisali številno srebrnino, zlate zaponke in mošnjičke z dragimi kamni, ki pa žal niso ocenjeni – ARS, SI AS 309 ZI, šk. 14, lit. C, št. 12, pp. 3–14 (Gregor Karbonarij, Kranj, 1717).

³⁹ ARS, SI AS 309/A/36, p. 4 (Marija Ana Aubel, Ljubljana, 1718).

⁴⁰ Za Sitarja glej: PODBERSIČ 2017a, pp. 31–32; PODBERSIČ 2017b.

⁴¹ ARS, SI AS 996 Schell pl. Schellenburg, Korespondenca, Romualdo, fra., Sveta gora, 1711.

⁴² KLEMENČIČ, LUCCHESI, ŠERBELJ 2016, p. 119.